

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra sociologie a andragogiky

**INSTITUT ZBAVENÍ A OMEZENÍ ZPŮSOBILOSTI
K PRÁVNÍM ÚKONŮM VE STÁVAJÍCÍ A NOVÉ PRÁVNÍ
ÚPRAVĚ**

INSTITUTE OF DEPRIVATION AND RESTRICTION OF LEGAL CAPACITY
IN CURRENT AND NEW LEGISLATION

Bakalářská diplomová práce

Lucie Manová

Vedoucí bakalářské diplomové práce: PhDr. Pavel Kliment, Ph.D.

Olomouc 2012

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Olomouci dne 26. června 2012

.....

podpis

Děkuji vedoucímu své bakalářské práce PhDr. Pavlu Klimentovi, Ph.D., za odborné vedení, cenné připomínky a rady, které mi při zpracování mé bakalářské práce poskytnul.

Obsah

ÚVOD	6
1. VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	8
1.1. Zbavení způsobilosti k právním úkonům podle stávající právní úpravy ...	8
1.2. Omezení způsobilosti k právním úkonům podle stávající právní úpravy .	9
1.3. Zbavení svéprávnosti podle nového občanského zákoníku.....	10
1.4. Omezení svéprávnosti podle nového občanského zákoníku	11
1.5. Shrnutí.....	14
2. PŘÍSTUPY K PROBLEMATICE V MINULOSTI.....	14
2.1. Římské právo.....	14
2.2. Středověké právo	15
2.3. Právní úprava za císařství.....	16
2.4. Právní úprava po 2. světové válce	17
2.5. Shrnutí.....	18
3. SOUČASNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA	19
3.1. Kritické body ve stávající právní úpravě.....	20
3.1.1. Hmotněprávní nedostatky.....	22
3.1.2. „Lucidum intervallum“	23
3.1.3. Duševní porucha	23
3.1.4. Nadužívání institutu	24
3.1.5. Osoba opatrovníka	27
3.1.6. Problematika činnosti opatrovníka.....	27
3.1.7. Volební právo u osob zbavených způsobilosti k právním úkonům.	29
3.1.8. Otázka manželství a dědění	30
3.1.9. Nemožnost souhlasu s lékařským úkonem	31
3.1.10. Procesněprávní nedostatky	32
3.2. Shrnutí.....	33
4. NOVÝ OBČANSKÝ ZÁKONÍK	34
4.1. Doporučení Ligy lidských práv	35
4.2. Instituty nahrazující tvrdý koncept minulé právní úpravy	38
4.2.1. Předběžné prohlášení.....	38
4.2.2. Nápomoc při rozhodování	39

4.2.3.	Zastoupení členem domácnosti.....	40
4.2.4.	Opatrovnictví osoby	40
4.2.5.	Opatrovnická rada	40
4.3.	Shrnutí.....	41
5.	KOMPARACE STÁVAJÍCÍ PRÁVNÍ ÚPRAVY A NOVÉHO OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU	41
	ZÁVĚR	45
	ANOTACE	47
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	48

ÚVOD

„Tím, že druhého strčíš do blázince, svůj rozum nedokážeš.“

(Fjodor Michajlovič Dostojevskij)

Tato bakalářská práce se zabývá instituty omezování a zbavování způsobilosti k právním úkonům u dospělých osob. Tento institut je dnes palčivým tématem, spadá do problematiky lidských práv, a jeho právní úprava u nás je ze stran odborníků poměrně hodně kritizována. V současné době v České republice tuto problematiku upravují dvě paralelně existující právní úpravy. První, doposud účinnou, se v naší zemi řídíme již 48 let. Druhá nabude účinnosti v roce 2014. Ačkoliv název obou je občanský zákoník, na problematiku právní způsobilosti pohlíží každá jinak.

Cílem mé práce je na základě odborných analýz identifikovat nedostatky těchto institutů ve stávající právní úpravě, vymežit důsledky z nich plynoucí, a porovnáním obou právních úprav zjistit, k jakým došlo v nové právní úpravě změnám, a to vše se zaměřením na dospělou osobu, která byla rozhodnutím soudu shledána nezpůsobilou, a její velkou nadějí na plnohodnotný život je jiný dospělý jedinec, který by této osobě měl pomoci při orientaci ve společnosti a při správě jejích vlastních záležitostí. Tato problematika je pro mne, jako pro studenta andragogiky, nesmírně zajímavá. Zaprvé je zde stěžejní dospělý člověk, který pro své fungování ve společnosti a pro rozvoj svých dovedností a osobnosti potřebuje jistou oporu, která by mu v těchto, a dalších směrech měla být nápomocna. Zadruhé je na tomto problému dobře vidět, že andragogika, andragogické vzdělání a kvalifikovaný andragog je potřebný i v jiných vědách, nejen v samotné andragogice.

Práce je rozdělena do pěti kapitol. V první kapitole vymežím základní pojmy, se kterými budu poté dále operovat. Tyto pojmy lze nalézt v mnoha publikacích, které jsou ovšem všechny stejného či podobného rázu. Literaturu jsem tedy zvolila co nejodbornější. Druhá kapitola nabízí pohled do historie obou institutů. Ve třetí kapitole se zaměřím na stávající právní úpravu, a s pomocí odborných analýz identifikuji nedostatky, které

současnou právní úpravou prostupují. S každým nedostatkem vymezím i důsledek, který z něj pro dospělou osobu plyne. Čtvrtá kapitola se zabývá instituty omezování a zbavování způsobilosti k právním úkonům v nové právní úpravě, přičemž v začátku budu pracovat s doporučením Ligy lidských práv, které bylo vydáno jako inspirace pro novou právní úpravu, poté je pro tuto kapitolu stěžejní samotná právní úprava a k ní vydaná důvodová zpráva. I zde nastíním, jaká změna pro dospělou neautonomní osobu nastane z hlediska jeho svobodného rozhodování, šance na plnohodnotný život a začlenění či znovu-začlenění se do společnosti. Poslední kapitola je věnována komparaci obou právních úprav se zaměřením na změny, které lze identifikovat v nové právní úpravě, a s identifikací důsledků, které z této nové úpravy pro dospělého jedince vyplývají.

Ve své práci budu postupovat metodou komparativní, induktivní a deduktivní.

1. VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

V první kapitole vymezím s pomocí odborné literatury pojmy, se kterými budu následně pracovat. Jsou jimi omezení způsobilosti k právním úkonům a zbavení způsobilosti k právním úkonům. Tyto instituty se od sebe právně i fakticky liší, a vzhledem ke změně terminologie je nutno tyto pojmy vymezit jak podle stávající právní úpravy, tak podle nového občanského zákoníku. Stávající právní úpravou je Občanský zákoník č. 40/1964 Sb., ve znění pozdějších předpisů (dále jen občanský zákoník), novou právní úpravou je nový občanský zákoník, neboli zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, jehož účinnost nastane 1. ledna 2014.

1.1. Zbavení způsobilosti k právním úkonům podle stávající právní úpravy

§10 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

„(1) Jestliže fyzická osoba pro duševní poruchu, která není jen přechodná, není vůbec schopna činit právní úkony, soud ji způsobilosti k právním úkonům zbaví.“

„(3) Soud zbavení nebo omezení způsobilosti změní nebo zruší, změní-li se nebo odpadnou-li důvody, které k nim vedly.“

Institut zbavení způsobilosti k právním úkonům je závažným zásahem do integrity dospělého člověka. Proto by měl být zákonem jasně a dokonale upraven.

O tomto institutu hovoří občanský zákoník poměrně jasně. Fyzická osoba, která trpí duševní poruchou nepřechodnou, a která není vůbec schopna činit právní úkony, bude soudem způsobilosti k právním úkonům zbavena. O zbavení způsobilosti k právním úkonům může rozhodnout pouze soud. Pokud soud takto učiní, změní se osobní stav fyzické osoby, což znamená, že právní úkony, které tato osoba po zbavení způsobilosti učiní, budou absolutně neplatné. Dokonce ani v případě, že by opatrovník či zákonný zástupce (určený soudem) osoby zbavené způsobilosti chtěl tento úkon dodatečně schválit, a změnit tak jeho neplatnost v platnost, nelze tento

absolutně neplatný úkon zhojit. Jednání bude absolutně neplatné i v případě, že osoba jednala v tzv. světlém období či lucidním intervalu. Tato světlá chvilka způsobí, že osoba trpící duševní poruchou má přechodně rozpoznávací a určovací schopnost alespoň pro některé právní úkony. V případě osob zbavených způsobilosti tento interval ale nemá žádnou právní relevanci (Eliáš 2008, s. 87).

K institutu zbavení způsobilosti k právním úkonům lze přistoupit jen za účelem ochrany základních lidských práv, veřejného pořádku, a vždy se jedná v zájmu osoby, která má být této způsobilosti zbavena (Fiala, Kindl 2009, s. 54).

Aby mohla být osoba soudem zbavena způsobilosti k právním úkonům, musela by trpět nepřechodnou duševní poruchou a tato by musela dosahovat intenzity, kvůli které by člověk nebyl schopen činit právní úkony. Z uvedeného vyplývá, že pro přechodnou duševní poruchu nelze zbavit člověka způsobilosti. Duševní porucha může být i léčitelná, respektive z díkce zákona nevyplývá, že by musela být neléčitelná. Nejčastěji jsou způsobilosti k právním úkonům zbavovány osoby trpící schizofrenií, progresivní paralýzou, lidé chronicky závislí na lécích a alkoholu a další (Eliáš 2008, s. 87-88).

1.2. Omezení způsobilosti k právním úkonům podle stávající právní úpravy

§10 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

„(2) Jestliže fyzická osoba pro duševní poruchu, která není jen přechodná, anebo pro nadměrné požívání alkoholických nápojů nebo omamných prostředků či jedů je schopna činit jen některé právní úkony, soud její způsobilost k právním úkonům omezí a rozsah omezení v rozhodnutí určí.“

„(3) Soud zbavení nebo omezení způsobilosti změní nebo zruší, změní-li se nebo odpadnou-li důvody, které k nim vedly.“

Ačkoliv je omezení způsobilosti k právním úkonům zásahem o něco menším, stejně jako v případě institutu zbavení způsobilosti k právním úkonům by jeho úprava měla být vymezena co nejpřesněji.

Stejně jako v předchozím případě je autoritou, která je oprávněna o tomto omezení rozhodnout, soud. Podle Švestky určí rozsah omezení soud individuálně u každého případu. V případě omezení způsobilosti lze určit, které právní úkony osoba činit nemůže, i pozitivně vymezit, ke kterým úkonům je tato způsobilá. Duševní poruchy, které nejčastěji vedou k omezení způsobilosti k právním úkonům, jsou ty, které postihují jen některé složky osobnosti a jednání (např. lehká mentální retardace, závislost na alkoholu) (Švestka 2009, s. 117-122).

Rozdíl mezi zbavením a omezením způsobilosti k právním úkonům je v důvodech (osobu lze zbavit způsobilosti jen pro nepřechodnou duševní poruchu, kdežto omezit osobu ve způsobilosti lze i pro nadměrné požívání alkoholických nápojů), v míře omezení (zbavit člověka lze způsobilosti jen tehdy, pokud není schopen činit právní úkony vůbec, kdežto omezení je možno tehdy, když není schopen konat jen některé) a do třetice v rozsahu omezení (zbavení znamená úplný zánik způsobilosti k právním úkonům a všechny právní úkony jsou absolutně neplatné, omezení znamená zánik způsobilosti k těm úkonům, které jsou uvedeny ve výroku soudního rozhodnutí) (Eliáš 2008, s. 88).

Pro snadnější ilustraci uvedu příklad - otce od rodiny závislého na alkoholu, který celou výplatu utratí za alkohol. V takovém případě může soud omezit způsobilost v tom rozsahu, že jeho vydělané peníze budou chodit na účet manželky a ta s nimi bude nakládat místo něj. Zde není nutno muže způsobilosti zbavit, ani jej omezovat v jiných oblastech, jelikož jeho nezpůsobilost se týká výhradně nakládání s penězi ve spojitosti s jeho závislostí.

1.3. Zbavení svéprávnosti podle nového občanského zákoníku

Ačkoliv institut zbavení způsobilosti k právním úkonům existuje v našem právním řádu již velmi dlouho, nová právní úprava s ním již nepočítá. Tento institut byl v minulosti často kritizován.

V médiích jsme se setkávali s případy, kdy byli způsobilosti k právním úkonům zbavováni lidé, kteří v podstatě byli schopni spravovat

své záležitosti, a jen proto, že soudní znalci posuzovali jejich způsobilost velmi formálně, byli této způsobilosti zbaveni a umístěni do ústavů. V říjnu roku 2009 bylo v České republice 25 386 lidí zbaveno způsobilosti k právním úkonům (Pětadvacet tisíc Čechů nesmí volit. Ústavní soud jim dal šanci.).

Prvním velkým a přelomovým krokem byl krok Ústavního soudu, který vydáním nálezu spis. zn. I. US 557/09 velmi kriticky vystoupil proti institutu zbavení způsobilosti k právním úkonům (Ústavní soud kritizuje institut zbavení způsobilosti k právním úkonům). Ve vládním návrhu občanského zákoníku z roku 2007 institut zbavení svéprávnosti ještě byl (Návrh občanského zákoníku – verze 03. 06. 2007), a je otázkou, zda nález ÚS pomohl k jeho odstranění.

1.4. Omezení svéprávnosti podle nového občanského zákoníku

§ 55 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

„(1) K omezení svéprávnosti lze přistoupit jen v zájmu člověka, jehož se to týká, po jeho zhlédnutí a s plným uznáváním jeho práv a jeho osobní jedinečnosti. Přitom musí být důkladně vzaty v úvahu rozsah i stupeň neschopnosti člověka postarat se o vlastní záležitosti.“

„(2) Omezit svéprávnost člověka lze jen tehdy, hrozila-li by mu jinak závažná újma a nepostačí-li vzhledem k jeho zájmům mírnější a méně omezující opatření.“

§ 56 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

„(1) Omezit svéprávnost člověka může jen soud.“

„(2) Soud vyvine potřebné úsilí, aby zjistil názor člověka, o jehož svéprávnosti rozhoduje, a to i za použití takového způsobu dorozumívání, který si člověk zvolí.“

Ve stávající právní úpravě je dodnes pracováno s pojmem omezení způsobilosti k právním úkonům. Tuto terminologii nahrazuje nový občanský zákoník pojmem svéprávnost.

Omezení svéprávnosti v nové právní úpravě je pojato mnohem širě, než v té stávající. Jelikož je to podstatný a vážný zásah do života a do přirozených práv člověka, musí být upraven nadmíru pečlivě a jasně, a musí být svěřen výlučně do soudní jurisdikce. Koncepce totalitního práva je v případě institutu omezení svéprávnosti v této úpravě již zcela zapomenuta, a nová úprava se přiklání k úpravám některých evropských zemí. Omezit člověku svéprávnost lze jen v jeho zájmu, po jeho zhlédnutí a poté, co soud zjistí jeho názor. Také je nutno posoudit, zda nepostačí mírnější forma zásahu a méně omezující opatření (Důvodová zpráva 2012, s. 636).

§ 57 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

„(1) Soud může omezit svéprávnost člověka v rozsahu, v jakém člověk není pro duševní poruchu, která není jen přechodná, schopen právně jednat, a vymezí rozsah, v jakém způsobilost člověka samostatně právně jednat omezil.“

„(2) Má-li člověk obtíže dorozumívat se, není to samo o sobě důvodem k omezení svéprávnosti.“

Soud musí v rozhodnutí o omezení výslovně uvést, v jakém rozsahu je svéprávnost člověka omezena. Uvedena je zde formulace „způsobilost člověka právně jednat“, jelikož tento institut pojednává o neschopnosti člověka nabývat vlastním právním jednáním pro sebe práva a zavazovat se vlastním právním jednáním k povinnostem, nejedná se však o omezení způsobilosti k činům protiprávním. Omezení se také netýká schopnosti osoby rozhodovat se v jiných než právních otázkách (Důvodová zpráva 2012, s. 636).

Omezit osobu ve svéprávnosti lze pouze pro nepřechodnou duševní poruchu, která dosáhne takového stupně, že člověk kvůli ní není člověk schopen samostatně právně jednat. K omezení musí být přistupováno se zřetelem k subjektivnímu hledisku, což znamená, že není podstatné, jakou duševní poruchou člověk trpí, ale podstatné je, jak se u něj tato porucha projevuje, jaký má vliv konkrétně na jeho osobu. Přechodná duševní porucha není důvodem pro omezení svéprávnosti. Nepřechodná duševní porucha však neznamená, že by tato byla nevléčitelná. Postačí pouze, že se

projevuje déle než v krátkém časovém horizontu. Obvyklé duševní poruchy, které vedou k zásahu do svéprávnosti osoby, jsou například schizofrenie, progresivní paralýza a další. Marnotratnost není důvodem pro omezení svéprávnosti, a to kvůli novému pojetí této problematiky v zákoníku o právu rodinném (Důvodová zpráva 2012, s. 636-637).

§ 59 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

„Soud může svéprávnost omezit v souvislosti s určitou záležitostí na dobu nutnou pro její vyřízení, nebo na jinak určenou určitou dobu, nejdéle však na tři roky; uplynutím doby právní účinky omezení zanikají. Zahájí-li se však v této době řízení o prodloužení doby omezení, trvají právní účinky původního rozhodnutí až do vydání nového rozhodnutí, nejdéle však jeden rok.“

Pokud není v zájmu osoby nezbytný výrazný zásah, je nutno, aby dal soud přednost mírnějšímu opatření. Proto je zde možnost spojit omezení svéprávnosti s nějakou určitou záležitostí, jako je například prodej domu. Pokud je omezení spojeno s určitou záležitostí, je osoba omezena jen po dobu nutnou pro vyřízení této záležitosti. Pokud je omezení určeno výčtem okruhu právních jednání, ke kterým je osoba nezpůsobilá, může být tato omezena jen po dobu tří let, a poté, pokud by se jednalo o prodloužení doby omezení, je možno na nezpůsobilost osoby usuzovat jen rok po uplynutí zmíněných tří let. Jakmile se změní důvody, pro které bylo o omezení rozhodnuto, soud toto omezení změní, nebo zruší, pokud tyto důvody odpadnou (Důvodová zpráva 2012, s. 637).

§ 64 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

„Rozhodnutí o omezení svéprávnosti nezbavuje člověka práva samostatně právně jednat v běžných záležitostech každodenního života.“

Toto ustanovení nezbavuje člověka způsobilosti k činnostem, které jsou nazývány každodenními, čili dotčená osoba si může koupit lístky do kina, rohlíky v obchodě, zaplatit nájem a podobně. Stejnou úpravu má

například Polsko, které se k ní přiklonilo již před desetiletími (Důvodová zpráva 2012, s. 637).

1.5. Shrnutí

V této kapitole jsem vymezila základní pojmy, se kterými je v mé práci operováno. V současnosti se v českém právu střetávají dvě právní úpravy, dva občanské zákoníky. První je v naší zemi účinný od roku 1964, má tedy zabudovanou poměrně dlouhou tradici. Druhý, tzv. nový občanský zákoník vstoupí v účinnost k 1. lednu 2014 a tím stávající právní úpravu nahradí. Jak bylo uvedeno výše, doposud účinný zákon umožňuje osobu ve způsobilosti k právním úkonům omezit, nebo zcela zbavit (§10 zákona č. 40/1964 Sb.). Taková osoba pozbude veškerých práv vlastnických, je nezpůsobilá činit veškeré právní úkony, včetně nakupování, darování, sepisování závěti, uzavírání manželství apod. Podle nového občanského zákoníku se poněkud pozmění terminologie. Ze způsobilosti k právním úkonům se stane svéprávnost, a této svéprávnosti již nebude možno člověka zbavit, ponechán je pouze institut omezení svéprávnosti (Důvodová zpráva 2012).

2. PŘÍSTUPY K PROBLEMATICE V MINULOSTI

Ve druhé kapitole se budu zabývat způsobilostí k právním úkonům v historii. Problematika lidí s duševní poruchou u nás nevznikla v posledních několika letech. V podstatě by se dalo říci, že poprvé se úprava způsobilosti osob trpících duševní poruchou objevila v právu římském.

2.1. Římské právo

V právu římském byl v čele rodiny otec, který měl nad ostatními členy neomezenou moc. Byl výlučným vlastníkem majetku rodiny, ostatní členové na něm byli závislí a právní úkony směli konat pouze s jeho souhlasem (Kincl, Urfus, Skřejpek 1995, s. 59). Zákon XII desek stanovil, že pokud trpí osoba svéprávná (*sui iuris*), čili otec rodiny, duševním postižením, je možno jí ustanovit opatrovníka. Opatrovník vykonával nad

opatrovancem důvěrnickou moc, která byla vždy omezena nějakým cílem. Opatrovnictví bylo dvojí – opatrovnictví nad šílcem (cura furiosi) a opatrovnictví nad ochromeným (cura debilium). Duševní porucha byla důvodem, pro který byl postižený zcela vyloučen z právního jednání. Osoba postižená byla podle římského práva osobou bez vůle. Opatrovník jednal zpravidla sám, bez souhlasu či vůle postiženého. Na osobu, která jednala v tzv. světlé chvíle, byl také brán zřetel. Cura debilium bylo zřizováno nad osobou s tělesným postižením či trvalou nemocí. Tělesné vady byly překážkou jen faktickou, v některých případech (hluchý nemohl být svědkem ústní závěti apod.). Každý opatrovník měl stanoven okruh působnosti jednotlivě, podle druhu a způsobu postižení postiženého (Marečková, Matiaško 2010, s. 54-55).

Duševně nemocný byl podle práva římského také marnotratník, tj. muž, který příliš utrácel zděděný majetek po předcích, či utrácel majetek v rodině, ve které hrozila bída. Opatrovník v tomto případě schvaloval pouze majetkoprávní jednání, což bylo okruhem jeho působnosti (Kincl, Urfus, Skřejpek 1995, s. 78).

2.2. Středověké právo

Právní úprava ve středověku již rozlišovala mezi způsobilostí k právům, tj. způsobilostí mít práva a povinnosti, a způsobilostí k právnímu jednání. Způsobilost k právnímu jednání, čili způsobilost „*vlastními právními úkony (z vlastní vůle) nabývat práva, zavazovat se, brát na sebe povinnosti (právně konat)*“ byla posuzována vzhledem k následujícím ukazatelům. V případě, že by některá či více z těchto skutečností nebyly splněny, zcela nebo zčásti by to způsobilost vylučovalo. (Kadlecová 2007, s. 49)

Ukazateli, díky kterým osoba nabývala plné právní způsobilost, byly věk, pohlaví, státní příslušnost, náboženské vyznání a svoboda. Plnou právní způsobilost měl tedy dospělý muž, katolík, který vykonával ctné povolání a byl obyvatelem města (Kadlecová 2007).

Ukazateli, kvůli kterým bylo naopak osobu možno způsobilosti zbavit, bylo v první řadě zdraví, jelikož osoby s tělesným postižením či nakažení leprou neměli obecně způsobilost k právnímu jednání. Úplná ztráta způsobilosti byla však pouze u osob s úředně zjištěnou duševní poruchou. Němí a dlouhodobě nemocní mohli posunky či pokýváním hlavy dát najevo souhlas, a tím kupříkladu darovat nemovitost. Dalším důvodem byla marnotratnost. Osoba, která takto zacházela s majetkem, byla vypovězena z města, uvězněna, či jí byla uložena pokuta. Marnotratnému synovi bylo možno také ustanovit poručníka (Kadlecová 2007, s. 50). Zánik způsobilosti mohla také zapříčinit ztráta cti, která vznikala např. po spáchání vážného trestného činu či pokud nebylo dítě narozeno v manželství (Adamová 2001, s. 16). Velmi omezenou způsobilost měli také otroci. Ani propuštěný otrok nenabyl úplné právní způsobilosti, dostal se do postavení tzv. poddaného, čili nevolníka (Kadlecová 2007, s. 52).

2.3. Právní úprava za císařství

Významně byla u nás otázka právní způsobilosti k právnímu jednání upravena císařským patentem č. 946/1811 Sb. z. s. obecný zákoník občanský (ABGB).¹ Tato problematika se nacházela v díle prvním, v části s názvem „*Osobní práva z vlastnosti, věku nebo nedostatečného užívání rozumu*“. V §21 byly vymezeny mimo jiné osoby nezpůsobilé konat právní úkony. „*Kdož pro nedostatek let, pro duševní vadu nebo jiné poměry nejsou způsobilí sami své záležitosti řádně spravovati, jsou pod zvláštní ochranou zákonů...zuřiví, šílení a blbí, kteří jsou užívání svého rozumu buď zcela zbaveni, neb alespoň nejsou s to poznati následky svých činů; rovněž ti, jimž, jakožto osobám prohlášeným za marnotratníky, soudce zakázal další správu jejich jmění...*“ (zákon č. 946/1811 sb.z.s.)

Bylo rozeznáváno poručenství, jež bylo zřizováno pro nezletilé, a opatrovnictví, které bylo mimo jiné zřizováno také osobám nezpůsobilým pečovat o své záležitosti z jiného důvodu než z nezletilosti. Činnost

¹ Na našem území platil až do roku 1950. Tehdy jej nahradil první socialistický občanský zákoník (Marečková, Matiaško 2010, s. 56)

opatrovníků a poručníků kontrolovaly speciálně zřízené poručenské rady. Roku 1916 byl zaveden Řád o zbavení svéprávnosti, který vymezil termín svéprávnost, podstatu zbavení svéprávnosti a vyjasnil rozdíl mezi částečným a úplným zbavením. Člověk zbavený svéprávnosti byl de iure na úrovni dítěte do sedmého roku věku. Osoby zletilé a slabomyslné, které však byly schopny své záležitosti obstarávat samy a pouze k tomu potřebovaly podpůrce, mohly být svéprávnosti zbaveny částečně. Kromě slabomyslnosti mohla být osoba částečně zbavena svéprávnosti pro marnotratnictví a pijáctví (Marečková, Matiaško 2010, s. 56-58).

2.4. Právní úprava po 2. světové válce

V letech 1949 až 1950 se přistoupilo k revizi existující zákonné úpravy na právní řád podle sovětského vzoru. Při tvorbě tohoto právního řádu byly přijaty zásady sovětského práva a převzata byla i řada institutů a právních ustanovení. Způsobilost k právním úkonům byla upravena v druhé části, hlavě I., týkajících se fyzických osob. Způsobilost k právním úkonům byla zde označována jako svéprávnost. Zletilý člověk mohl být zbaven svéprávnosti zcela, nebo částečně. V prvním případě by byl v právním postavení dítěte mladšího šesti let. Ve druhém případě by byl roven nezletilci staršímu patnácti let (Marečková, Matiaško 2010, s. 59).

Zcela zbaven svéprávnosti mohl být jedinec starší šesti let, který nebyl schopen sám si obstarávat své věci pro nepřechodnou duševní poruchu. Částečně zbavena svéprávnosti mohla být jen osoba zletilá, která si taktéž nebyla pro nepřechodnou duševní poruchu, nadměrné požívání alkoholu či omamných prostředků nebo jedů schopna obstarávat své záležitosti. V důvodové zprávě tohoto právního předpisu je uváděno, že majetkový zájem v případě institutu zbavení svéprávnosti ustoupil do pozadí, a v popředí je zájem ochrany osobnosti jedince, jelikož ze statistik vyplývá, že marnotratníků a osob nadměrně užívajících alkoholické nápoje či omamné prostředky ubývá (díky novému způsobu života a vyspělosti obyvatelstva), tudíž je nutno spíše hájit zájmy osob stížených duševní poruchou (Marečková, Matiaško 2010, s. 59-60).

2.5. Shrnutí

Ve druhé kapitole jsem nastínila, jak se právní úprava omezování a zbavování způsobilosti vyvíjela v čase. Nelze si nevšimnout, že právní úpravy v minulosti byly v některých bodech dokonalejší, než současná právní úprava, kterou máme v naší zemi doposud.

Již v římském právu, jak bylo uvedeno, šlo člověka v jeho svéprávnosti omezit, s tím rozdílem však, že opatrovník byl ustavován s nějakým konkrétním cílem, a ačkoliv na názor opatrovance nemusel brát ohled, na rozdíl od nynějšího kodexu byl brán zřetel na světlé okamžiky, pokud v nich osoba postižená učinila nějaký právní úkon (Marečková, Matiaško 2010).

V případě právní úpravy za císařství je významným plus ustanovení o kontrole poručníků speciálními poručenskými radami. Také postavení osoby zbavené svéprávnosti mělo dokonalejší formu, jelikož na rozdíl od naší současné úpravy byla dotčená osoba *de iure* na úrovni sedmiletého dítěte, což ji opravňovalo ke konání určitých právních úkonů, ke kterým byla dle práva rozumově a volně vyspělá (Marečková, Matiaško 2010).

Po druhé světové válce nacházíme v kodexu také ustanovení o zbavení svéprávnosti, přičemž jedinec takto nezpůsobilý byl *de iure* postaven na roveň šestiletého dítěte, tudíž se jednalo o stejný případ, jako je uvedeno výše. Člověk ve způsobilosti omezený byl právně roven dítěti patnáctiletému, tudíž byl zjevně brán zřetel na jeho názor a přání.

Tato právní úprava byla nahrazena dodnes platným občanským zákoníkem č. 40/1964 Sb. Celá změna kodexu je v odborných kruzích (Důvodová zpráva 2012) nazývána *sovětizací*, jelikož na místo evropského kontinentálního práva byl tento zákon koncipován po vzoru sovětském, který má ovšem jinou kulturu, než naše země, a i proto nacházíme v tomto zákoníku mnoho nedostatků. Bohužel, změny, které byly v zákoně provedeny, byly většinou rázu kosmetického, přičemž mnohdy se o změnách ani hovořit nedá (Nová 2006d, s. 28). Jediný posun v této problematice lze zaznamenat u novely Občanského soudního řádu z roku 2005. Těmito změnami se budu mimo jiné zabývat v následující kapitole.

3. SOUČASNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA

V případě problematiky omezování a zbavování způsobilosti k právním úkonům je nutno uvědomit si, že takto omezován či zbavován způsobilosti je dospělý jedinec, který byl shledán neautonomním či omezeně autonomním. Takový jedinec je ve společnosti v naprosto jiném postavení, než člověk plně autonomní. Proto je nutno tomuto dospělému jedinci ulehčit fungování ve společnosti, nalézt pro něj vhodnou a odpovídající oporu a tou mu pomoci k plnohodnotnému a v rámci možností samostatnému životu. Podle současné právní úpravy lze situaci, kdy je jedinec stížen nepřechodnou duševní poruchou řešit buď omezením, nebo zbavením způsobilosti k právním úkonům (§10 zákona č. 40/1964 Sb.). Oba instituty jsme si vymezili výše. Nyní je nutno se na tuto problematiku podívat z hlediska dospělého neautonomního jedince.

Právo dnes pohlíží na osobu, která dle definic není schopná činit vůbec právní úkony, jako na osobu právně nezpůsobilou a v takovém případě soud tuto osobu způsobilosti k právním úkonům zbaví (§10 zákona č. 40/1964 Sb.). Právní postavení takto neautonomního jedince se rázem změní – jinak dospělý člověk je v podstatě ve stejném postavení jako dítě. Jeho právní úkony jsou neplatné, a až na běžné úkony typu „jaké si vezmu ponožky?“, nemůže rozhodovat o záležitostech svého života. Za takové situace je problémem i tak rutinní záležitost, kdy si jde neautonomní jedinec sám do trafiky noviny.

Současná právní úprava hájí institut zbavení způsobilosti ochranou osoby, která jinak není schopná se chránit sama. Oporou v životě takto neschopného jedince je podle stávající právní úpravy opatrovník. Ten je ustanoven soudem. Jak uvádí právní znalci, osoba, která je soudem vybrána za opatrovníka, by měla být osobou blízkou, v nejlepším případě rodinným příslušníkem (Eliáš 2008).

Tento opatrovník je ustanovením soudu aktivně legitimován k tomu, aby spravoval záležitosti svého opatrovance, čili neautonomní osoby. Může v podstatě rozhodovat o všech aspektech opatrovanceva života, jelikož tento

toho sám není schopen pro své duševní zdraví. Mnohdy ale není možno ustanovit opatrovníkem osobu blízkou. V takovém případě soud určí opatrovníkem obec, a starosta či primátor obce poté určí konkrétní osobu, která bude dohled nad opatrovancem vykonávat (Škárová 2009, s. 627). Tento „dohled“ se týká kupříkladu přebírání sociálních dávek, hrazení nákladů za bydlení, stravu a podobné věci, jednání jménem opatrovance s úřady atd. (Desatero práv a povinností opatrovníka).

V případě omezení způsobilosti k právním úkonům je situace podobná, výše jsem uvedla, že rozdíl mezi omezením a zbavením způsobilosti je v důvodech. Člověku autonomně omezenému soud přesně vymezí rozsah činností, které v důsledku své duševní poruchy vykonávat nesmí. Stejně jako v případě zbavení způsobilosti určí soud osobě omezené v její právní způsobilosti opatrovníka (Eliáš 2008).

Současná právní úprava, či podle mnoha kritiků (Nová 2006, Liga lidských práv 2008) spíše právní „neúprava“, se setkávala a stále setkává se spoustou výhrad a kritických vyjádření ze strany odborníků. Jak v České republice, tak na poli mezinárodním se ke stávající úpravě práv osob se zdravotním postižením vyjádřilo mnoho lidí a institucí. Stávající právní úprava je podle mnohých nedostačující, děravá a zoufalá. Nachází se v ní velká spousta bodů, které nejenže snadno lze kritizovat, ale zaobírat se jimi a vyžadovat jejich změnu je nutné.

3.1. Kritické body ve stávající právní úpravě

Jak už jsem uvedla, kritických bodů zde není málo. Ať už hovoříme o hmotně právní úpravě, či o úpravě procesně právní, neustále se tyto neuralgické body vynořují a je třeba na ně poukazovat. Česká republika je ze strany mezinárodních organizací mohutně kritizována za porušování standardů ochrany lidských práv a nedodržování úmluv týkajících se ochrany práv osob s postižením.

Hlavním a nejvýznamnějším mezinárodním dokumentem v této problematice je bezesporu Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením dne 13. prosince 2006. Česká republika se na této Úmluvě

aktivně podílela a v roce 2007 tuto podepsala. Přesto však je na poli mezinárodním kritizována za její nedodržování. V této Úmluvě je klíčový článek 12, který „v odstavci 1 potvrzuje, že osoby se zdravotním postižením požívají plnou právní způsobilost (způsobilost být subjektem práv), v odstavci 2 uznává, že osoby s postižením požívají způsobilost k právním úkonům na rovnoprávném základě s ostatními ve všech oblastech života, v odstavci 3 zavazuje státy k tomu, aby přijaly opatření k zajištění asistence, kterou mohou osoby s postižením pro realizaci své způsobilosti k právním úkonům potřebovat, v odstavci 4 a 5 zavazuje státy k tomu, aby podnikly další kroky týkající se realizace způsobilosti k právním úkonům a ochrany základních práv.“ (Rozhodování osob s duševní poruchou, s. 5). Tímto článkem se odvrací od klasického modelu tzv. „náhradního rozhodování“, charakterizovaného naprostou odevzdaností opatrovance do moci opatrovníka, kdy opatrovník o veškerých záležitostech rozhoduje sám, bez vůle svého svěřence (Rozhodování osob s duševní poruchou, s. 5).

V praxi jde o aplikaci sociotechnického paradigmatu v celé jeho šíři. Sociotechnické paradigma, jak jej vymezuje Bartoňková a Šimek, je klasický vztah poučeného a vedoucího vzdělavatele, a vzdělávaného, který je tímto učitelem formován (Bartoňková, Šimek 2002, s. 24). Zde je možno vidět asymetrický vztah mezi vzdělávajícím a vzdělávaným, v našem případě mezi opatrovancem a opatrovaným. Podstatné ovšem je, že v případě sociotechnického paradigmatu pomáhá vzdělávající, poučený či vedoucí jedinec jedinci vzdělávanému adaptovat se na podmínky společnosti (Gigalová, Znebežánek in Sociologica-Andragogica 2008, s. 20-24). Opatrovník je zde tedy osobou poučenou, která sama určuje a rozhoduje, a opatrovanec jen následuje pokynů opatrovníka. Opatrovník by měl být svému svěřenci nápomocen při adaptaci na podmínky společnosti, jelikož postižená osoba má tuto možnost ztíženou.

Ačkoliv Úmluva se od tohoto paradigmatu v článku 12 odvrací, stávající právní úprava v České republice mu zůstává věrná, a nejen v důsledku toho je v naší právní úpravě celá řada kritických bodů, které by měla novou právní úpravou česká republika změnit.

3.1.1. Hmotněprávní nedostatky

V první řadě je takovým kritickým bodem nedostatečná hmotně právní úprava. Jak jsme si již uvedli, Občanský zákoník č. 40/1964 Sb. ve znění pozdějších předpisů hovoří o člověku, který není zcela kompetentní, ve třech odstavcích, ze kterých vyplývají dvě řešení – takového člověka způsobilosti k právním úkonům zbavit, nebo jej v těchto právech omezit (§10 zákona č. 40/1965 Sb.). Co ovšem na tomto místě chybí, je podrobná úprava samotných práv takto postižené osoby. Vše tedy záleží na soudu.

V případě, že neautonomní osobu způsobilosti k právním úkonům zbaví, je tato osoba nezpůsobilá činit jakýkoliv právní úkon. Laicky řečeno si nemůže ani koupit rohlík. Soudkyně Obvodního soudu pro Prahu 8 Hana Nová se k tomuto bodu vyjadřuje ve svém příspěvku v časopise Právo a rodina. Pozastavuje se zde nad tím, že se soud v případě zbavení způsobilosti k právním úkonům nezabývá faktickou existencí osoby, a takto neautonomní osoba, pokud jde do obchodu a koupí si onen zmiňovaný rohlík, činí neplatný právní úkon (Nová 2006b, s. 26).

Absurdní na tomto je, že osoba zbavená způsobilosti k právním úkonům je de facto postavena na roveň dítěte, de iure ovšem nikoliv. A tak malé, dejme tomu pětileté dítě, klidně může jít do obchodu si tento rohlík, či lízátko zakoupit, přestože ještě nemá plnou způsobilost k právním úkonům, jelikož taková koupě odpovídá jeho rozumové a volní vyspělosti, kdežto člověk zbavený způsobilosti k právním úkonům toto učinit nemůže. Z takového příkladu plyne jedna velká zásada, která měla být při tvorbě právního předpisu brána na zřetel, a to posuzování každé osoby individuálně. Jedna osoba může mít s koupí rohlíku problémy, druhá naopak. Stávající hmotně právní úprava však na tuto individualitu nehledí, což lze rozhodně považovat za nesprávné a snadno kritizovatelné.

Právní znalci prostřednictvím komentáře k občanskému zákoníku hovoří o tom, že v některých zahraničních právních řádech je automaticky vyloučena neplatnost právních úkonů, které lze považovat za úkony běžných událostí každodenního života, do kterých můžeme zařadit onu

zmiňovanou koupi, či například ještě jednodušší právní úkon přijetí daru. Naše platná právní úprava však toto neumožňuje (Švestka 2008, s. 111). V tomto případě se takové ustanovení jeví jako nesmyslné. V situaci, že dar osobě zbavené způsobilosti neuškodil, ba naopak jí přinesl užitek, ať už radost, nebo zisk, nelze tuto neplatnost zaštiťovat ochrany osoby. Samotné ustanovení jí takto spíše škodí.

3.1.2. „Lucidum intervallum“

Stejně tak nehledí v případě zbavení způsobilosti k právním úkonům legislativa na situaci, kdy se ona duševní porucha projevuje méně, či vůbec, a člověk je tak schopen rozhodovat o svých záležitostech. Hovořím o tzv. lucidním intervalu, který opět náš zákoník nebere v potaz. Jak uvádí Nová, řada onemocnění se projevuje v určitých fázích, přičemž v těch „lepších“ fázích je člověk schopen posoudit následky svého jednání (Nová 2006b, s.27). V takovém případě by se mělo přihlížet opět individuálně k úkonům, které nekompetentní osoba učinila, a případně platnost takovému úkonu, který byl učiněn ve „světlém okamžiku“, ponechat. Naše právní úprava toto ovšem vylučuje.

3.1.3. Duševní porucha

V oněch zmiňovaných třech odstavcích §10 občanského zákoníku je operováno s pojmem duševní porucha. Bohužel však, jak kritizuje Nová, není nikde v zákoně definováno, co pojem „duševní porucha“ vlastně znamená. Jak ona sama uvádí, mnohdy jsou způsobilosti zbavovány i osoby trpící duševní chorobou, která se však od duševní poruchy liší, jelikož duševní choroba je lékařsky vymezena jako stav léčitelný, kdežto porucha je stav neměnný. Kvůli této nedostatečné úpravě pojmů může v praxi docházet k různému výkladu stejných pojmů, což ovšem není správné. S tímto bodem úzce souvisí výtky chybějící právní úpravy v případě osob intelektově nedostačivých či starých (Nová 2005, s. 24 a Nová 2006b, s. 25).

Staří lidé tedy podle současné právní úpravy právo na ochranu nepožívají, ačkoliv dejme tomu právě pro svůj vysoký věk nemusí být způsobilí dokonale rozpoznat následky svého jednání, a ze strany

společnosti by si odpovídající oporu jistě zasloužili. Intelektovou či mentální nedostačivost je dle mého názoru možno posuzovat podobně jako gamblerství nebo závislost na alkoholu, jelikož zde nemluvíme o duševních poruchách.

Některé právní úpravy v zahraničí nemají možnost omezení způsobilosti k právním úkonům pouze pro duševní poruchu, jak je tomu v našem občanském zákoníku, nýbrž operují zde s pojmy „rozum“, „schopnost rozumně jednat“ atp. Tato neschopnost tedy přichází nejen s duševní poruchou, ale může přijít i s vysokým věkem, závažným zdravotním stavem či tělesným postižením. V tomto ohledu tedy stávající úprava zaostává za právními úpravami v zahraničí, kde je tato problematika upravena mnohem podrobněji, přičemž například na Islandu mají dokonce speciální zákon o právní způsobilosti (Nová 2006, s. 25).

Důsledky takto nedostačující úpravy mohou být pro člověka likvidační. Tento jedinec je stále odkázán sám na sebe, přestože není schopen se o sebe dokonale postarat a dostatečně si sám spravovat své záležitosti. V důsledku toho se z něj může například stát dlužník, jelikož kvůli stáří či tělesnému postižení zapomněl, nebo nebyl schopen uskutečnit platbu, kterou měl. Chybějící ochrana a podpora v podobě opatrovníka či podpůrce se v takovém případě velmi zřetelně projeví. Opatrovník či podpůrce jako takový by neměl jen vyřizovat rutinní záležitosti, nýbrž by měl být svému svěřenci průvodcem a pomocníkem, napomáhat mu při rozvíjení schopností, které se v důsledku onemocnění či stáří vytrácejí. Bez této opory je starý či nemocný člověk vlastně vržen na okraj společnosti, bez možnosti návratu, seberozvíjení se a bez možnosti žít plnohodnotný život. Tomu by však právní úprava měla předcházet.

3.1.4. Nadužívání institutu

Samotná hmotná úprava je tedy viditelně nedokonalá. Není dostatečně upraveno pojmosloví, nejsou upravena práva neautonomních osob a celkově hmotná úprava nebere v potaz spoustu důsledků, které z takto nedostačující úpravy vznikají. V důsledku toho je institut zbavování

a omezování způsobilosti k právním úkonům značně nadužíván, což je také dalším velmi kritizovaným bodem. Podíváme – li se na tabulku s údaji o soudních rozhodnutích v řízeních o zbavení způsobilosti k právním úkonům od roku 2002 do roku 2006, vidíme výrazný nepoměr mezi počtem osob ve způsobilosti omezených, a počtem osob způsobilosti zbavených. Osob ve způsobilosti omezených je jedna pětina z počtu osob zbavených.

Tabulka: Soudní rozhodnutí v řízeních o zbavení právní způsobilosti (MDAC 2007, s. 19)

Okresní soudy					
Typ rozhodnutí	2002	2003	2004	2005	2006
Rozhodnutí o zbavení způsobilosti k právním úkonům	1.314	1.312	1.508	1.594	1.459
Jiné rozhodnutí v řízení o zbavení způsobilosti k právním úkonům	426	461	521	473	580
Rozhodnutí o omezení způsobilosti k právním úkonům	254	281	314	312	357
Jiné rozhodnutí v řízení o omezení způsobilosti k právním úkonům	67	68	90	91	62
Rozhodnutí o vrácení způsobilosti k právním úkonům	48	45	33	49	52
Jiné rozhodnutí v řízení o vrácení způsobilosti k právním úkonům	108	95	115	113	139

Na nadužívání lze usuzovat i dle výkladu, který tvrdí, že ke zbavení způsobilosti se soud přikloní tehdy, pokud nepostačí opatření mírnější, čili omezení způsobilosti (Švestka 2008, s. 108). Údaje z tabulky a tento výklad si tedy v podstatě odporují, jelikož nepoměrně větší počet osob způsobilosti zbavených svědčí o tom, že mírnější opatření v praxi příliš v potaz bráno není.

Obecně je nadužívání čehokoliv v praxi velmi snadno kritizovatelné, a v případě tak závažného zásahu do osobnostních práv člověka je nadužívání tohoto institutu velkou chybou.

Dle právního výkladu má být institutu omezení či zbavení způsobilosti ku prospěchu osoby postižené, přičemž důsledkem takového rozhodnutí by mělo být zajištění lepšího postavení této osoby. Tento důsledek se však podle kritiků vyskytuje málo, spíše je takové omezení k nepospěchu osob postižených, zvyšuje se jejich marginalizace, je jim odňato právo volit, uzavírat manželství, nemají právo vlastnické, a také nesmějí konat žádné další právní úkony, přičemž zájem dotčené osoby je v podstatě odsunut na druhou kolej (Rozhodování osob s duševní poruchou, s. 3), a tím je takto postižená osoba odsunuta na okraj společnosti s de facto minimální šancí se zpětně začlenit. Se začleňováním by v ideálním případě měl být postiženému nápomocen opatrovník, ale právě kvůli onomu nadužívání institutu často dochází k opaku.

Přesto, že by měl opatrovník hájit zájmy svého opatrovance, bohužel mnohdy hájí zájmy své a své rodiny. Soudkyně Nová toto kritizuje, a ke své výtce přidává zkušenost z praxe. Mnohdy totiž osoba navržená na opatrovníka nebyla vhodná, a již v průběhu řízení byla tato skutečnost zřejmá, ale i přesto byla tato osoba opatrovníkem ustanovena. Toto se děje s největší pravděpodobností proto, že lidí, kteří by chtěli funkci opatrovníka vykonávat, je málo (Nová 2006d, s. 26-27). Jisté je ovšem to, že takto ustanovený opatrovník nikdy nebude tím nejlepším průvodcem a pomocníkem postižené osobě, jelikož jsou mu jeho zájmy přednější, než zájmy jemu svěřeného opatrovance. Stejně je tomu v případě, kdy je dotčené osobě ustanoven opatrovník veřejný.

Autoři komentáře k Občanskému soudnímu řádu uvádí, že výběr vhodné osoby opatrovníka je značně problematický. Mnohdy neexistuje ideální nebo žádná fyzická osoba, která by tuto funkci mohl vykonávat. V takovém případě, podle ustanovení §18 odst. 3 občanského zákoníku, ustanoví soud opatrovníkem orgán místní správy (Škárová 2009, s. 627). Problém takového tzv. veřejného opatrovníka spočívá v tom, že může být

zároveň opatrovníkem desítek osob. Z toho lze opět usuzovat na nedostatečný zájem o osobu opatrovance. Takový opatrovník je veskrze formální, a záležitosti svého opatrovance nemůže být schopen hájit s potřebnou péčí.

3.1.5. Osoba opatrovníka

Osoba opatrovníka je kritizována ještě z jiného hlediska, než z hlediska nedostatku zájmu o opatrovance a upřednostňování zájmů vlastních. V první řadě je to nedostatek kvalifikace opatrovníka. Ta do určité míry souvisí se zmiňovaným nedostatkem lidí (Nová 2006d, s. 26), kteří by byli ochotni pozici opatrovníka zastávat. Pohlížíme – li na opatrovníka jako na průvodce a pomocníka pro život, můžeme si na něj analogicky vztáhnout jisté kvality, kterými by měl disponovat andragog, taktéž průvodce a pomocník.

Převědeme – li si tyto kvality, osoba opatrovníka by jistě měla být vyškolená, měla by umět flexibilně zastávat různé role, měla by mít schopnost motivovat a vést. Taktéž by měla být samostatná, komunikativní a empatická. Samozřejmostí je spolehlivost, odolnost vůči stresu, pragmatismus a dodržování etických standardů (Beneš 2003, s. 198). Další kvality by se zajisté ještě našly. V ideálním případě by takový průvodce měl být osobě omezené či zbavené způsobilosti pomocníkem, a měl by brát v potaz její názory. Bohužel v praxi, jak vyplývá z analýz, se tak neděje. Z toho, že je opatrovníkem ustanovena osoba, které pouze „nevadí“ se této pozici ujmout, lze usoudit, že otázka kvalifikace a kvalit příliš řešena nebude.

3.1.6. Problematika činnosti opatrovníka

Nejen osoba opatrovníka je v právní úpravě řešena minimálně. Například otázky každodenního dohledu nejsou upraveny vůbec, stejně tak rozsah správy majetku postižené osoby. Nová se ve svém příspěvku k této problematice vyjadřuje také. Zákonem je totiž stanovena správa majetku zákonným zástupcem, a pokud se nejedná o běžnou záležitost, je nutné

schválení soudem. Leč definice běžného nakládání není ani v zákoně, ani v judikatuře, stejně jako nikde v zákoně nenalezneme, jak mají být obstarávány ostatní záležitosti opatrovancova života (Nová 2006b, s. 26). Majetek je to jediné, čím se zákon, alespoň okrajově zabývá. Bohužel obstarání nákupu, vyřízení korespondence, či samotný dohled nad svěřencem v zákoně nenajdeme.

Vrátím – li se k nakládání s majetkem svěřence, de facto lze usuzovat, že dispozice s nemovitostí se považuje za neběžnou záležitost. Nacházíme ale další záležitosti, které není možno posoudit objektivně, to znamená, že je nutno posuzovat každý případ samostatně. Pro jednoho člověka, jak uvádí Nová, může být koupě televize nepodstatným výdajem, pro jiného něčím, na co šetřil několik měsíců (Nová 2006b, s. 26-27).

Otázka, kterou si však kladu, se týká právě onoho objektivního ustanovení, co je a co není běžnou záležitostí. Mám totiž dojem, že definice zákonem a subjektivní posouzení si odporují. Není totiž možné vymezit přesně běžné záležitosti zákonem, a poté, jak uvádí Nová, něco posuzovat subjektivně. V případě dikce zákona již subjektivní posouzení nepřichází v úvahu.

Na určitou část majetku by nejspíš bylo správné zákonem vymezit ony běžné záležitosti, podstatná zde ale je, alespoň pro mne, spolupráce opatrovníka s opatrovancem. Toto nakládání s opatrovancovým majetkem je pro mne ukázkovým příkladem toho, jak by opatrovník měl svému svěřenci být pomocníkem, nikoliv správcem majetku, jak tomu bylo doposud. Zde je tedy důležité nejen hledisko subjektivní, ale i spolupráce opatrovníka s opatrovancem, která dnes v zákoně zakotvena není, a proto k ní také míří ze strany ochránců lidských práv kritika. Opatrovník tak může nakládat s majetkem svého svěřence, jak uzná za vhodné. Na názor opatrovance se opatrovník ptát nemusí, a v případě jeho projevení na něj nemusí brát ohled.

Stejně tak další aspekty člověka postiženého jsou v rukou jeho zákonného zástupce. Obzvláště závažným tématem je umístování postižených osob do ústavů sociální péče, které se děje z vůle opatrovníka, ovšem bez souhlasu dotčené osoby (Opatrovnictví a lidská práva v České

republice, s. 6), či případy sterilizace, popřípadě kastrace, které byly taktéž provedeny pouze z vůle opatrovníka. (Rozhodování osob s duševní poruchou, s. 4). Takový závažný zásah do osobnostních práv člověka považují za hodný konzultace přinejmenším se soudem, ne – li přímo s postiženým, přičemž na jeho názor by měl, alespoň dle mého názoru, být brán ohled především.

K oné kritizované zvlášti, či nedbalostnímu chování, může docházet z důvodu absence definice kontroly opatrovníka. V zákoně není nic víc, než ustanovení o povinnosti předkládat po skončení opatrovnictví závěrečný účet ze správy majetku, případně průběžně tuto zprávu podávat (Nová 2006d, s. 25). A ačkoliv soudy by měly vykonávat dohled nad opatrovníkem, kvůli přetíženosti a nedostatku osob se tomu tak ve většině případů neděje (Rozhodování osob s duševní poruchou, s. 4).

3.1.7. Volební právo u osob zbavených způsobilosti k právním úkonům

Posunem, který české právo zaznamenalo v souvislosti s institutem zbavování a omezování způsobilosti k právním úkonům, je bezesporu nález Ústavního soudu ze dne 12. července 2010, který nově zavedl povinnost obecných soudů individuálně přezkoumávat schopnost člověka, který má být zbaven způsobilosti k právním úkonům, účastnit se voleb. „*V zájmu odstranění tohoto stavu jsou tudíž obecné soudy při rozhodování o zbavení (resp. omezení) způsobilosti k právním úkonům povinny posuzovat i dopady tohoto rozhodnutí do veřejných subjektivních práv jednotlivce a zejména pak skutečnost, zda je konkrétní osoba schopna porozumět smyslu, účelu a důsledkům voleb. Pakliže by toho schopna byla, nemůže být zbavena způsobilosti k právním úkonům, nýbrž jí tato způsobilost může být nanejvýš proporcionálně omezena. Pokud soud dojde k závěru opačnému, je jeho povinností tento závěr samostatně a řádně odůvodnit, a to způsobem, který odpovídá závažnosti takového zásahu a maximám plynoucím z ústavně zaručených práv.*“ (Nález ÚS sp. zn. IV. ÚS 3102/08). Toto rozhodnutí významným a pozitivním způsobem zasáhlo do práv postižených osob. Do té doby neměla osoba zbavená způsobilosti volební právo vůbec, což se

střetávalo s kritikou. Soudce Miloslav Výborný, který o věci v senátu rozhodoval, se v televizním vysílání vyjádřil, že „*Někdo sice neumí hospodařit se svými penězi, ale dokáže třeba sdělit svou politickou preferenci.*“ (Ústavní soud: „Volit mohou i nesvéprávní“. Já myslím, že by neměli.).

3.1.8. Otázka manželství a dědění

Člověk zbavený způsobilosti k právním úkonům podle stávající právní úpravy nemůže rozhodovat ani o tak osobních věcech, jako je uzavření manželství, sepsání závěti a nemůže vyslovit souhlas či nesouhlas s lékařským úkonem. Všechny tyto oblasti jsou velmi osobní a dotýkají se člověka intenzivněji, než „pouhé“ nakládání s jeho majetkem. Nemožnost uzavřít manželství pro osoby zbavené způsobilosti k právním úkonům platí i tehdy, pokud by taková osoba podala návrh k soudu, dikce zákona je zde nekompromisní. V případě osob ve způsobilosti omezených lze manželství uzavřít jen s povolením soudu (Nová 2006c, s. 25).

Opět spatřuji takto obecně a široce upravenou problematiku jako nedostatek, který se velmi výrazně dotýká jedince a zasahuje do jeho základních lidských práv. Každý případ tohoto typu by tedy měl být posuzován individuálně, a i v problematice uzavírání manželství by měl být nápomocen opatrovník, který by v takové situaci měl osobě postižené poradit a pomoci. V současné době toto možno není. Není ani možno, aby se osoba způsobilosti zbavená hájila cestou soudní, či aby u soudu žádala o povolení uzavření sňatku, jelikož podle platného práva nemá procesní způsobilost, tudíž jakékoliv zahájení řízení zde nepřipadá v úvahu.

Ve svém článku Nová kritizuje výše zmíněný nedostatek právní úpravy při sepsování závěti osobou omezenou či zbavenou způsobilosti k právním úkonům. Tato oblast je v současné právní úpravě neřešená. Podle platné úpravy nemůže postižená osoba nejen rozhodovat, ale ani spolurozhodovat o tom, komu po její smrti připadne její majetek. Bez závěti se uplatní dědictví ze zákona, přičemž zákon v takovém případě nepřihlíží na vztah mezi zůstavitelem a jeho zákonnými dědici (Nová 2006b, s. 27-28).

Dokonce ani v případě, že potomci, či jiní zákonní dědicové zůstavitele dlouhodobě zanedbávali, a jediný, kdo se o něj staral a byl mu oporou v životě, byl opatrovník, nemůže člověk zbavený způsobilosti odkázat svůj majetek svému opatrovníkovi, a například vydědit své potomky.

Velmi demotivující je i to, že v případě neexistence zákonných dědiců, dědí všechnen majetek stát. Zůstavitel tak nemá žádnou možnost, jak by odkázaným jměním poděkoval svému opatrovníkovi, ke kterému měl (v ideálním případě) citové pouto a který se o něj staral (Nová 2006b, s. 28).

3.1.9. Nemožnost souhlasu s lékařským úkonem

Asi nejpálčivějším bodem v této problematice je nemožnost udělování souhlasu s lékařskými úkony a nemožnost souhlasu s umístěním do zdravotnického či sociálního zařízení. Umístění osoby do zdravotnického zařízení, proti němuž neexistuje odvolání, je vážným zásahem do osobní svobody jedince a mohlo by pro něj být traumatizující (Opatrovnictví a lidská práva v České republice, s. 6).

Jedinec je tak sociálně vyloučen, nemá možnost se začlenit zpět do společnosti. Nehledě na to, že takové umístění v mnohých případech popírá funkci opatrovníka ve své podstatě. Jak jsem uvedla, opatrovník by měl být pomocníkem a poradcem. Pokud ovšem nechá svěřenou osobu umístit do zdravotnického zařízení, tato podstata mizí, a opatrovníkova činnost je v podstatě omezena na pouhou správu majetku a vyřizování majetkových záležitostí.

Lékařský úkon je taktéž zásahem do jedincovy integrity. Zde, jak kritizuje MDAC, jsou v důsledku absence kontroly nad činností opatrovníka osoby podrobovány lékařským úkonům, aniž by s tím vyjádřily souhlas. To se týká i nevratných lékařských zákroků, jako je kastrace či amputace končetiny (Rozhodování osob s duševní poruchou, s. 4).

Významným prohlášením týkající se této věci je rozhodnutí veřejného ochránce lidských práv Pavla Varvařovského, ve kterém stanovil, že osobu již nadále nebude možno umístit do zdravotnického zařízení jen

z vůle opatrovníka. Nově bude muset v této věci rozhodnout soud. Podnětem byl případ muže, jenž byl umístěn bez svého souhlasu do ústavu, ačkoliv tomu míra jeho poruchy neodpovídala (Ombudsman rozhodl: Umístění člověka do ústavu musí schválit soud).

3.1.10. Procesněprávní nedostatky

Procesně právní úprava má podobných kritických bodů také dost. Procesní úpravu omezování a zbavování způsobilosti nalezneme v novelizovaném občanském soudním řádu č. 99/1963 Sb. (dále jen OSŘ), počínaje §186 a §193 konče.

Podle OSŘ se řízení o způsobilosti k právním úkonům zahajuje na návrh. Podle výkladu tohoto ustanovení je aktivně legitimován kdokoliv, kdo má za to, že ona osoba potřebuje ochranu tohoto typu (Zákon č. 99/1963 Sb.). Zde, jak kritizuje Nová, může, a často dochází k šikanózním a nekorektním podáním návrhům. Aby k nim nedocházelo, může si soud vyžádat od navrhovatele lékařskou zprávu. Zde ale ovšem narážíme na další problém, kterým jsou průtahy v řízení. Tyto se střetávají se zájmem o ochranu osoby (Nová 2005, s. 25). Ve chvíli, kdy navrhovatel nedodá lékařskou zprávu, bude řízení podle OSŘ zastaveno. Bohužel tak bude bez ochrany osoba, která tuto bez zbytečného odkladu potřebuje.

Ani jedna situace v tomto případě není ideální. Buď by totiž mohlo být rozhodnuto o omezení či zbavení způsobilosti k právním úkonům osoby, která takto omezena být nemá, a návrh podala osoba, která chtěla tomuto člověku způsobit újmu, anebo by mohlo být řízení zastaveno kvůli nedodání lékařské zprávy, ačkoliv by to mohlo vést k újmě postižené osoby. Zde je opět na místě individuální posuzování celé věci.

V OSŘ je uvedeno, že osoba, o jejíž situaci se jedná, musí být v řízení zastoupena opatrovníkem. Až do účinnosti novely OSŘ z roku 2005 byla praxe taková, že soud ustanovil opatrovníkem pro řízení osobu soudní, nebo orgán obce. Tato praxe byla kritizována zejména proto, že přílišná formálnost takového postupu způsobovala, že opatrovník neměl o věc žádný zájem, byl neaktivní, a zájmy vyšetřovaného pořádně nehájil. Také

nemožnost výběru opatrovníka byla bodem, který bylo nutno změnit. Ačkoliv byla tato praxe zmíněnou novelou změněna, a vyšetřovaný si může podle vlastního uvážení zvolit svého procesního zástupce, přesto má tato úprava velmi závažný nedostatek. Tím je ustanovení, že v případě, že si vyšetřovaný zvolí opatrovníka pro řízení sám, platí také sám náklady tohoto zastoupení. Pokud ovšem zástupce ustanoví soud, potom také hradí výdaje soud (Nová 2005, s. 27-28). Prostou úvahou lze dospět k myšlence, že takové ustanovení může ovlivnit rozhodnutí o opatrovníkovi, jelikož otázka peněz může mít na člověka značný vliv. Pokud by tomu tak bylo, vraceli bychom se k předchozí a formální úpravě zastoupení, což by popíralo smysl novely tohoto ustanovení v OSŘ.

Významným nedostatkem je také to, že v případě ustanovení opatrovníka soudem, je proti tomuto rozhodnutí nepřípustné odvolání, a dotčená osoba tak nemá vůbec šanci se proti tomuto rozhodnutí bránit. Rozhodnutí je jí pouze soudem doručeno (Nová 2006a, s. 28).

Samotné rozhodnutí o zbavení či omezení způsobilosti k právním úkonům však v mnoha případech dotčené osobě doručeno není vůbec. Novelou občanského soudního řádu je toto možno pouze pokud osoba není schopna obsah a smysl rozhodnutí pochopit. To, zda je toho vyšetřovaný schopen, určí soudní znalec. Ono nedoručení rozhodnutí je vážným zásahem do právní sféry dotčené osoby. Pokud se tak stane, postižená osoba je v nejistotě a neví, jaké je její právní postavení (Nová 2006a, s. 28). Samotné rozhodnutí se dozví až od opatrovníka. Toto ustanovení může být vnímáno jako nedostatek, jelikož pokud umí dotčená osoba číst, má také právo na doručení rozsudku týkající se její vlastní způsobilosti. A to i v případě, že by s výkladem měl být nápomocen opatrovník.

3.2. Shrnutí

Ve třetí kapitole jsem s pomocí právních analýz shrnula nedostatky, které se ve stávající právní úpravě v souvislosti s institutem omezování a zbavování způsobilosti k právním úkonům nacházejí. Nedostatky nacházíme jak v hmotně právních ustanoveních, tak v úpravě procesně právní. Mnohé

z těchto nedostatků popírají podstatu opatrovníka, jako kvalifikovaného rádce a pomocníka osobě, která není schopna se vlastními schopnostmi dokonale zorientovat ve společnosti a sama o sebe se postarat. Jak bylo výše vymezeno, opatrovníci nejsou dostatečně kvalifikovaní, upřednostňují své zájmy před zájmy opatrovance, a pouze se formálně starají o opatrovancův majetek, aniž by brali v potaz jeho názor a připomínky. V ideálním případě by tomu mělo být přesně naopak.

4. NOVÝ OBČANSKÝ ZÁKONÍK

Novou právní úpravu tvořili odborníci z různých odvětví práva přes dvacet let. Tvůrci tohoto právního předpisu se zaštiťují společenskou potřebou. Současná právní úprava neodpovídá tuzemským potřebám, a svým socialistickým pojetím se odchyluje od evropských i tuzemských právních tradic a právní kultury. Skrytě jsou v současné právní úpravě stále obsaženy ideje o podřízenosti zájmů jednotlivce zájmům společnosti, což se odráží například u absolutní neplatnosti většiny právních úkonů s vadou, kdežto v zákonech evropské kontinentální právní kultury jsou právní úkony neplatné pouze za závažných okolností, například při porušení dobrých mravů. Celkově je nový kodex koncipován tak, aby co nejvíce odpovídal standardům kodexů vyspělých evropských zemí (Důvodová zpráva 2012).

V případě potřeby změny institutu omezování a zbavování způsobilosti k právním úkonům je nutno identifikovat důvody, které k této změně vedly. Tento institut prošel změnou velmi výraznou. Domnívám se, že hybatelem byly právě ony kritizované nedostatky, uvedené v předchozí kapitole, společně s doporučeními, které české republice dodali soudcové ústavního soudu, předsedové evropských soudů a zmiňovaná Liga ochránců lidských práv. Tvůrci nového kodexu v důvodové zprávě uvádějí, že současná právní úprava *„vede k tvrdostem a nezohledňuje možnosti přiměřených přístupů k osobám postiženým duševní poruchou tak, aby se ani jim nebránilo v uplatňování jejich práv a umožnilo se jim zapojení do společenského života.“* (Důvodová zpráva 2012, s. 55). Nová právní úprava

má tyto nedostatky odstranit, a přistupovat k postiženému člověku jako k jedinečné osobě, která má svá práva, jenž je nutno chránit.

4.1. Doporučení Ligy lidských práv

Jedním z doporučení je odvrácení se od konceptu „náhradního rozhodování“ a přiklonění se ke konceptu „podpůrného rozhodování“. Koncept náhradního rozhodování jsem zmínila v předchozí kapitole. Asymetrický vztah opatrovníka k opatrovanci je tedy podle Ligy lidských práv nutno nahradit konceptem druhým. Analogicky lze na koncept podpůrného rozhodování vztáhnout emancipační paradigma, jak ho pojmají Bartoňková a Šimek. V tomto přístupu je *„důraz kladen na autonomii člověka nebo skupiny. Každý má právo na vlastní cestu rozvoje v rámci lidských práv. Majorita (většina) nesmí znásilňovat a omezovat minoritu (menšinu) tím, že by jí nutila své vzorce chování, své normy a hodnoty.“* (Bartoňková, Šimek 2002, s. 25). Zde spatřuji podobnost s funkcí podpůrce, který by v takovém pojetí neměl opatrovance život řídit, a vnucovat mu svůj pohled na věc, nýbrž měl by brát v potaz opatrovance názor, jeho potřeby a rozhodnutí.

Dle doporučení Ligy lidských práv by měla být forma pomoci taková, aby zachovávala lidskou důstojnost. Měla by podporovat lidskou samostatnost, musí brát v potaz individuální potřeby jedince. Měla by motivovat k činnostem, které příznivě působí na rozvoj jedince, pomáhají sociálnímu začleňování, a které nepovedou k většímu prohlubování špatné sociální situace, do které se jedinec kvůli svému postižení dostal (Rozhodování osob s duševní poruchou, s. 6). Tento výčet zajisté lze označit výše zmíněným pojmem „kompetence“, jelikož se jedná o vlastnosti, které by měl opatrovník či podpůrce mít. Stejně tak tyto kompetence nacházíme u kvalifikovaného andragoga. Na místě je tedy zamyšlení, zda není právě andragogické vzdělání tím nejlepším, které je možno opatrovníkovi či podpůrci poskytnout.

Základními body reformy jsou tedy:

- I. Poskytnutí alternativ bez omezení způsobilosti. Tento bod zahrnuje alternativy, které lze aplikovat v případě, že není nutno přistoupit rovnou k omezení svéprávnosti. Podle MDAC jsou těmito alternativami předběžná právní prohlášení, podporované rozhodování a opatrovnictví bez omezení způsobilosti k právním úkonům. Tyto alternativy nejsou tak restriktivní, jako omezení svéprávnosti, tudíž splňují standardy evropských úprav. Ochránci lidských práv uvádí, že vzhledem k určitým ukazatelům v lidském životě, jako je výskyt demence u starých osob, či lucidní intervaly u osob stížených duševní poruchou, je nutno zahrnout do legislativy takové ustanovení, díky kterému si takto postižená osoba může do budoucna o některých záležitostech rozhodnout sama, a toto rozhodnutí je nutno posléze brát v potaz. Tím je právě předběžné právní prohlášení. Toto ustanovení má být použitelné i pro zmiňovaný souhlas s lékařským zákrokem. V případě podporovaného rozhodování mají být brány v potaz potřeby postižené osoby současně se zásadou maximálního zachování způsobilosti k právním úkonům. Mezi podporovaným a podpůrcem se vytváří vztah důvěry, podporující by měl v ideálním případě brát v potaz názor a přání podporovaného, a nerozhodovat místo něj. Co se týče opatrovnictví bez omezení způsobilosti k právním úkonům, jedná se o pravidlo, kdy jedná o právních úkonech opatrovník společně s opatrovancem (Rozhodování osob s duševní poruchou, s. 7-8). U prvního bodu je tedy podstatné, že samotný institut omezení svéprávnosti by měl přijít až ve chvíli, kdy není možno aplikovat jinou alternativu.
- II. Podmínky pro opatrovnictví. Druhý bod vychází z předpokladu, že jedince lze omezit ve způsobilosti, jen pokud by bez takového omezení mohlo dojít k určité újmě. K omezení by mělo docházet jen tehdy, pokud není možno uplatnit jinou variantu například

v podobě podporovaného rozhodování. Samotné omezení musí být vymezeno přesně na ty úkony, ke kterým se vztahuje. Také by měl být zrušen institut zbavení způsobilosti k právním úkonům (Rozhodování osob s duševní poruchou, s. 9).

- III. Procesní záruky. Třetím bodem je řečeno, že omezit osobu ve svéprávnosti lze pouze soudem, a to pouze v případě nezbytné ochrany osoby. Je také nutno shromáždit co nejvíce informací, svědeckých výpovědí, znaleckých posudků, a také je nezbytně nutné vyslechnout dotčenou osobu. Stejně tak by měla být zajištěna odborná kvalifikace soudců a advokátů, a ustanovení opatrovníka by mělo být nikoliv formální, nýbrž efektivní (Rozhodování osob s duševní poruchou, s. 9-10).
- IV. Trvání opatrovnictví. Pátý bod se týká ustanovení, že jedna forma opatrovnictví může být pouze pro určitý právní úkon, jiná na delší dobu stanovenou soudem. Delší doba by neměla trvat déle než 12 měsíců (Rozhodování osob s duševní poruchou, s. 10).
- V. Opatrovníci. Ustanovení o opatrovnících by mělo specifikovat požadavky pro funkci opatrovníka. Opatrovník by měl být způsobilý, měl by být řádně přeškolen. Také veřejní opatrovníci by měli disponovat speciální kvalifikací. Dále musí opatrovník vyslechnout názor dotčené osoby a brát v úvahu její názor. Měl by postupovat v souladu s přáním svého opatrovance (Rozhodování osob s duševní poruchou, s. 10-11).
- VI. Dohled nad činností opatrovníka. Poslední bod reformy stanoví, že výkon opatrovnictví, jakož i výkon podporovaného rozhodování by měly být kontrolovány v rámci inspekce kvality sociálních služeb. *„Dotčená osoba by měla mít k dispozici dostatek srozumitelných informací o fungování opatrovnictví, právech a povinnostech opatrovníka a kontrole, jakož i právo nahlédnout do všech spisů, které jsou o ní opatrovníkem či zřizovatelem sociální služby vedeny.“* (Rozhodování osob

s duševní poruchou, s. 11). Pokud není shoda mezi opatrovníkem a opatrovancem, rozhodne o sporu soud. Také by mělo být stanoveno, že opatrovník je povinen předkládat pravidelně finanční správu o právních úkonech, kterých se účastnil. Také, pokud je to odůvodněno, musí podat zprávu i nad rámec těchto pravidelných zpráv (Rozhodování osob s duševní poruchou, s. 11).

4.2. Instituty nahrazující tvrdý koncept minulé právní úpravy

Instituty, které se nacházejí v novém právním kodexu, nalezneme v oddíle 2 Nového Občanského zákoníku. Celý oddíl má název „*Podpůrná opatření při narušení schopnosti zletilého právně jednat*“. Těmito opatřeními jsou předběžné prohlášení, nápomoc při rozhodování a zastoupení členem domácnosti (Zákon č. 89/2012 Sb.). Díky těmto opatřením bude mít osoba stížená tělesnou či mentální vadou možnost sama rozhodovat o osobě, která jí má být nápomocna při správě osobních i majetkových záležitostech. Tato opatření se uplatní ve chvíli, kdy nebude nutné dotčenou osobu v její svéprávnosti omezit, je tedy opatřením mírnějším (Důvodová zpráva 2012). Je nesporné, že nová právní úprava následovala doporučení Ligy lidských práv, a začlenila se tak mezi země s moderní právní úpravou tohoto institutu.

4.2.1. Předběžné prohlášení

Toto opatření vychází z předpokladu, že osoba očekává do budoucna, že bude nezpůsobilá a neschopná konat právní úkony. V takovém případě je možno, aby tento člověk projevil vůli, „*aby byly jeho záležitosti spravovány určitým způsobem, nebo aby je spravovala určitá osoba, nebo aby se určitá osoba stala jeho opatrovníkem.*“ (§38 zákona č. 89/2012 Sb.). Toto prohlášení je závažné, proto jsou pro něj stanoveny přísné formální náležitosti. Soud musí celé prohlášení prozkoumat, včetně zhodnocení osoby, která má spravovat záležitosti dotčené osoby. Tato osoba by měla být schopná řádně spravovat záležitosti postiženého a neměla by

upřednostňovat zájmy své nad zájmy opatrovance (Důvodová zpráva 2012, s. 56). Takto upravený institut ponechává svobodu v rozhodování osobě, která v budoucnu očekává svou neschopnost. Tento člověk si může sám rozhodnout, kdo mu bude v budoucnu nápomocen, má možnost sám zhodnotit pozitiva i negativa, a takto zvolený opatrovník má velkou šanci získat potřebnou kvalifikaci a kompetence, které jsou k výkonu takové funkce nezbytné a žádoucí. Tím je velká naděje, že se naprosto změní postoj opatrovníků k opatrovnické funkci, a díky možnosti kvalifikace i kvalita opatrovníků. Tím se může značně zlepšit kvalita života postižené osoby, díky motivaci a pomoci opatrovníka může být tato osoba úspěšně začleňována do společnosti, může rozvíjet své dovednosti a získávat zkušenosti, které by například umístěním do zdravotnického zařízení nezískala.

4.2.2. Nápomoc při rozhodování

V případě, že člověk v důsledku duševní poruchy není schopen plnohodnotně se rozhodovat, ačkoliv není omezen ve svéprávnosti, je možno, aby si smlouvou sjednal pro toto rozhodování podpůrce. Takto určená osoba je postiženému asistentem a pomocníkem v určitých situacích, které tento není schopen zvládat sám. Podstatné v tomto opatření je, že se toto opatření použije, pokud není nutno osobu ve svéprávnosti omezit, a že podpůrce jedná společně s podporovanou osobou, a ne místo ní. Nutno je také vymezit rozsah podpůrcovy působnosti, a také stanovit kontrolu, která nad ním bude vykonávána. Přímo zákonem je zakázáno, aby podpůrce ohrožoval zájmy podporovaného nevhodným ovlivňováním. Také musí podpůrce brát v úvahu rozhodnutí podporovaného, jeho vyznání, přání a potřeby (Důvodová zpráva 2012, s. 57). Jak jsem uvedla výše, na institut podporovaného rozhodování lze analogicky vztáhnout emancipační paradigma andragogiky, ve kterém je kladen důraz na autonomii osoby, na jeho názor, přání a potřeby, které by opatrovník měl respektovat a podporovanému být „pouze“ nápomocen, nikoliv jeho život řídit.

4.2.3. Zastoupení členem domácnosti

Toto opatření umožňuje zastoupení osoby, která je v důsledky duševní poruchy neschopna nebo omezeně schopna konat některé právní úkony členem jeho domácnosti, to však jen v obvyklých záležitostech, které odpovídají konkrétním životním poměrům zastoupeného. Jsou to obzvláště záležitosti týkající se poskytování zdravotních a sociálních služeb a žádosti o přiznání dávek pomoci v hmotné nouzi, státní sociální podpory a sociálního zabezpečení (Důvodová zpráva 2012, s. 57). Zde je osobě postižené umožněno, aby jí v záležitostech, které není schopna činit sama, byla nápomocna osoba blízká. Tím by se mohlo předejít situaci, kdy by zájmy osoby zastupující jí byly přednější, než zájmy osoby postižené.

4.2.4. Opatrovnictví osoby

Pokud byl člověk ve svéprávnosti soudem omezen, jmenuje soud tomuto člověku opatrovníka. Předně by měla být jmenována osoba, která je opatrovanci blízká. Pokud toto možno není, jmenuje soud osobu jinou, která je schopna funkci opatrovníka vykonávat, nebo veřejného opatrovníka. Takto jmenovaný opatrovník má za povinnost udržovat s opatrovancem pravidelné spojení, projevovat o něj zájem, dbát o jeho zdravotní stav a starat se o jeho práva a zájmy. Podle zákona musí opatrovník dbát na názory opatrovance a jednat v souladu s jeho vůlí, nejlépe jednat společně s ním. Opatrovníka jmenuje soud na návrh postiženého člověka (§465 - §471 zákona č. 89/2012 Sb.).

4.2.5. Opatrovnická rada

Jelikož zkušenosti ukazují, že není nejlepším řešením svěřit jedné osobě správu majetku a celkově osud jiného člověka, je v nové právní úpravě zaveden nový orgán s názvem opatrovnická rada. Ve vztahu k opatrovníkovi je tento orgán konzultativní a kontrolní. Bude mít tři členy a složen bude z osob blízkých opatrovanci. Této radě náleží dozor nad činností opatrovníka. Může zaujímat stanoviska k rozhodnutím, která opatrovník učiní. Nadále nebude možné, aby opatrovník sám rozhodoval o podstatných

aspektech opatrovancova života a do podstatných záležitostí majetkových (Důvodová zpráva 2012, s. 691).

4.3. Shrnutí

Ve čtvrté kapitole jsem s pomocí nové právní úpravy vymezila nové, či změněné instituty, které se v této právní úpravě vyskytují. Také jsem podrobněji popsala doporučení Ligy ochrany lidských práv, přičemž z tohoto doporučení je zcela jasné, že tvůrci nové právní úpravy na toto doporučení dbali a nové instituty z tohoto doporučení vycházely. V této oblasti se nová právní úprava posunula na úroveň právních úprav vyspělých evropských zemí.

5. KOMPARACE STÁVAJÍCÍ PRÁVNÍ ÚPRAVY A NOVÉHO OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU

V předchozích čtyřech kapitolách jsem se zabývala instituty omezování a zbavování způsobilosti k právním úkonům. Oba instituty jsem vymezila pomocí stávající právní úpravy, čili podle zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník a podle zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. V této kapitole se budu zabývat vzájemnou komparací těchto institutů podle zmíněných právních úprav. Kritérii srovnání budou nedostatky ve stávající právní úpravě, vymezené v kapitole 3, a nové pojetí a opatření, které nacházíme v Novém občanském zákoníku, vymezené v kapitole 4. Úkolem je posoudit, zda se nová právní úprava svou úpravou tohoto institutu posunula kupředu, či nikoliv, a zda touto úpravou bude či nebude nadále docházet k potlačování podstaty funkce opatrovníka jako pomocníka, rádce a podpůrce.

První významnou změnou oproti stávající právní úpravě je úplné vymizení institutu zbavení svéprávnosti. Jak bylo uvedeno výše, nová právní úprava s ním již nepočítá. V úvahu podle nového občanského zákoníku připadá jen omezení svéprávnosti, a to pouze v nejnútnejším případě, pokud nepostačí omezení mírnější. Tímto mírnějším omezením je podle nové právní úpravy předběžné prohlášení, nápomoc při rozhodování a

zastoupení členem domácnosti (Zákon č. 89/2012). V případě těchto institutů nedochází k omezení svéprávnosti postižené osoby a tato osoba má výrazně posílenou rozhodovací pravomoc. Díky tomuto institutu by také mohlo přestat docházet k nadužívání institutu omezování svéprávnosti u dospělých osob.

Díky zrušení institutu zbavení způsobilosti k právním úkonům se změnilo také to, že by osoba nebyla způsobilá sama spravovat každodenní záležitosti vlastního života. Přímě o tom hovoří §64 nového občanského zákoníku, který říká, že „*rozhodnutí o omezení svéprávnosti nezabavuje člověka práva samostatně právně jednat v běžných záležitostech každodenního života.*“ (Zákon č. 89/2012 Sb.). V případě zbavení způsobilosti byly neplatné všechny úkony, které osoba takto nezpůsobilá učinila. Nově dokonce, pokud osoba ve způsobilosti omezená učiní nějaký úkon, ke kterému způsobilost nemá, se takové jednání považuje za platné, pokud jej opatrovník schválí (§65 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb.). Toto podle stávající právní úpravy nebylo možné ani tehdy, když jednala osoba v tzv. lucidním intervalu, jak jsem zmiňovala v kapitole tři. Zde vidím potenciál ve výrazném zlepšení kvality života i osoby omezené ve svéprávnosti, jelikož zásah do základních práv osoby je zde podstatně menší, než dříve. Postižený člověk může žít v podstatě normální život, o kterém si může sám rozhodovat, a opatrovník je mu v tomto životě rádcem a pomocníkem, přičemž tato pomoc má vést právě k onomu zkvalitnění života dotčeného jedince.

Novou právní úpravou lze také usuzovat na vymizení problému, kdy neexistuje právní úprava pro osoby staré či mentálně nedostačivé (Nová 2005). Díky ustanovení o předběžném prohlášení, nápomoci při rozhodování a zastoupení členem domácnosti budou mít i tyto osoby nárok na podporu a pomoc, která je ošetřena právem, a tím pádem se snadněji adaptovat na měnící se podmínky společnosti a kvalitněji a jednodušeji se do ní začlenit.

V případě ustanovení osoby opatrovníka vidím velký posun v návrhu opatrovníka dotčenou osobou. Zde se tedy, na rozdíl od stávající právní úpravy, bere v potaz přání postiženého. Také názor na samotné omezení

svéprávnosti je v nové právní úpravě zakotven. Soud podle ustanovení v §56 musí vyvinout potřebné úsilí, aby zjistil názor dotčené osoby. Opatrovník by měl být, jak bylo uvedeno v předchozí kapitole, stejně jako ve stávající právní úpravě, osoba blízká. Na rozdíl od stávající úpravy je nutno osvědčit „o opatrovance dlouhodobý a vážný zájem a schopnost projevat jej i do budoucna.“ (§471 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb.). Tím by se mohlo předejít situaci, kdy opatrovník upřednostňuje své zájmy před zájmy opatrovance. Ustanovení o veřejném opatrovníkovi je stejné v obou právních úpravách, zde tedy opět může dojít k situaci, kdy má veřejný opatrovník starost o spoustu osob, a tudíž nemůže jeho zájmy hájit s náležitou péčí.

Díky třem novým institutům vymezeným v oddíle 2 může také dojít ke zlepšení kvality opatrovníka. Díky tomu, že si osoba tohoto opatrovníka, zástupce či podpůrce vybírá sama, lze usuzovat na vzájemnou dohodu a na zájem podpůrce či opatrovníka. Tento opatrovník, který má na štěstí dotčené osoby zájem, bude její zájmy hájit lépe, než osoba, které štěstí této osoby příliš nezajímá. V případě předběžného prohlášení je možná dostatečná doba, ve které se osoba opatrovníka má možnost školit, a řádně připravit na tuto funkci.

V nové právní úpravě je také jasněji specifikován rozsah činnosti opatrovníka. Stávající právní úprava, jak jsem zmiňovala v kapitole tři, upravuje pouze správu majetku. Nová právní úprava vymezuje v §466 povinnosti šíře, viz. kapitola 4.2.4. Také dohled nad opatrovníkem již nebude náležet pouze soudu, ale i opatrovnické radě, díky které tak soudy budou mít méně práce, a dohled nad opatrovníkem bude kvalitnější, než tomu doposud bylo.

V případě souhlasu s lékařským úkonem bude nadále možné tento učinit jen se souhlasem dotčené osoby, a to v případě, že tato osoba zásahu a jeho následkům rozumí. Pokud je zásah nutný, a směřuje k ochraně zdraví či života dotčené osoby, může tento souhlas udělit opatrovník (§95 a násl. zákona 89/2012 Sb.). Toto ustanovení by dle mého názoru mohlo předejít zneužívání, k jakému mohlo docházet doposud. Jak bylo uvedeno v kapitole

tři, nemožnost souhlasu s lékařským úkonem či umístěním do zdravotnického zařízení je vážným zásahem do integrity, a tento zásah je mnohdy nevratný.

Nejpodstatnější, co musím v této kapitole říci, je změna celého konceptu opatrovnictví. Výše bylo zmiňováno, že koncept opatrovnictví stávající právní úpravy je aplikací sociotechnického paradigmatu, jak jej vymezuje Bartoňková a Šimek (2002). Takový přístup je pro člověka značně omezující, není zde kladen důraz na osobitost, jedinečnost a autonomii postiženého, nýbrž všechnu správu opatrovancova života má na starosti opatrovník, který jeho život řídí podle svého, a na opatrovancův pohled na věc nebere ohled. V nové právní úpravě vidím výrazný posun k paradigmatu emancipačnímu, jelikož „náhradní rozhodování“, jak jej definuje Liga lidských práv (2008) je nahrazeno rozhodování podpůrným. Zde je podstatná autonomie a jedinečnost člověka. Je brán ohled na jeho názor, na jeho přání. Opatrovník v tomto pojetí je podpůrcem a pomocníkem. Pomáhá opatrovanci v záležitostech, ve kterých je to potřeba, přičemž vše s opatrovancem konzultuje a jedná v souladu s jeho vůlí. Díky opatrovníkovi se jedinec jednodušeji začleňuje do společnosti, aktivně se podílí na vytváření svého světa a lépe se adaptuje na ztížené podmínky, které kvůli svému postižení má.

Oproti současné právní úpravě se instituty omezování a zbavování způsobilosti k právním úkonům značně změnily. Nová právní úprava postihuje tuto problematiku komplexněji, dokonaleji a s podstatně větším ohledem na jedince a jeho základní lidská práva. Také důsledky, které z těchto institutů plynou, by nadále nemusely být pro postiženou osobu tak nepříznivé, jako tomu bylo doposud. Teoreticky lze říci, že novou právní úpravou by ony nedostatky definované v kapitole 3 mohly být vymáceny, a celkově tato právní úprava působí lepším dojmem, než ta stávající. Zda tomu tak bude i v praxi, ukážou až následující roky po účinnosti nového občanského zákoníku.

ZÁVĚR

Ve své práci jsem se zabývala instituty omezování a zbavování způsobilosti k právním úkonům. Cílem bylo identifikovat nedostatky těchto institutů v současné právní úpravě a jejich důsledky, a porovnáním obou právních úprav zjistit, zda došlo ke změnám, a to vše se zaměřením na dospělou neautonomní či omezeně autonomní osobu.

Oba instituty v současné právní úpravě jsou značně nedokonale upraveny. Podařilo se mi s pomocí odborné analýzy MDAC a s připomínkami soudkyně Nové identifikovat řadu nedostatků, které současnou právní úpravou prostupují. Nedostatky jsou v právní úpravě hmotné i procesní. V některých oblastech úprava zcela chybí, jinde je problematika upravena nedostatečně. Nedokonale jsou upraveny práva dotčené osoby, povinnosti opatrovníka, kontrola nad opatrovníkem je nedostatečná, v důsledku čehož je institut značně nadužíván. Tyto nedostatky se střetávají s kritikou především ochránců lidských práv, jelikož problematika omezování a zbavování způsobilosti k právním úkonům do této oblasti bezesporu patří.

Ve chvíli, kdy je osoba shledána nezpůsobilou, nebo je její způsobilost k právním úkonům omezena, mění se její právní i faktické postavení. Takovému člověku je soudem ustanoven opatrovník, který má záležitosti dotčené osoby spravovat. Osoba opatrovníka se vyskytuje v obou úpravách, kdežto institut zbavení způsobilosti již v nové právní úpravě není. V novém zákoníku nacházíme nejen novou terminologii (způsobilost k právním úkonům je nahrazena svéprávností), ale také nové instituty, které mají být aplikovány v případě, že není nutno jedince v jeho způsobilosti omezit. Tyto instituty jsou podstatnou změnou k lepšímu, jelikož by s nimi nadále nemuselo docházet k nadužívání institutu omezení způsobilosti, které bylo jedním z identifikovaných nedostatků. Omezení svéprávnosti má být podle nové právní úpravy krajním řešením.

V případě aplikování institutu omezení svéprávnosti je jedinci ustanoven opatrovník. V současné právní úpravě je vztah opatrovníka a opatrovance asymetrický. S pomocí Bartoňkové a Šimka (2002) jsem na něj vztáhla

sociotechnické paradigma, jelikož postižený člověk je v tomto vztahu neautonomní, a pouze následuje pokynů opatrovníka, aniž by se sám aktivně podílel. Na jeho názor a přání opatrovník nemusí brát ohled. Z hlediska lidsko-právního je takto definovaný vztah nedostatkem, jelikož zde není brána v potaz jedinečnost každého člověka a rozhodování o postižené osobě je bez dalšího svěřeno do rukou osoby jiné. Výrazný posun vidím v právní úpravě nové. Zde se podstatně mění podmínky pro ustanovování osoby opatrovníka, je zde kladen důraz na svobodu a svobodné rozhodování jedince. Dotčený jedinec si opatrovníka vybírá sám, kontrola nad činností opatrovníka je oproti stávající úpravě značně posílena opatrovnickou radou. Opatrovník musí brát ohled na názor a přání postiženého, přičemž by mu jako jeho pomocník a podpůrce měl usnadňovat začleňování do společnosti a aktivní rozvíjení sebe sama. Takto upravený vztah opatrovníka a opatrovance je aplikací paradigmatu emancipačního, jak jej vymezuje Bartoňková s Šimkem (2002). V tomto ohledu tedy v nové právní úpravě proběhla změna, a troufám si říci, že je to výrazná změna k lepšímu.

Závěrem lze tedy říci, že nová právní úprava přináší řadu změn, ve většině případů lze usuzovat na změny k lepšímu. S novým pojetím přichází výrazné posílení rozhodovací pravomoci postiženého jedince, důraz je kladen na jedinečnost osoby a její názor a potřeby. Osobu již nebude možno svéprávnosti zbavit, a institut omezení svéprávnosti by měl nově přicházet až ve chvíli, kdy není možno užít institutu jiného. Také by měla být posílena kontrola opatrovníka opatrovnickou radou. Nová právní úprava se v tomto směru může hrdě přiřadit k moderním právním úpravám vyspělých evropských zemí.

ANOTACE

Příjmení a jméno autora: Manová Lucie

Název katedry a fakulty: Katedra sociologie a andragogiky FF UP

Název diplomové práce: Institut zbavení a omezení způsobilosti k právním úkonům ve stávající a nové právní úpravě

Počet znaků: 79508

Počet příloh: 0

Počet titulů použité literatury: 31

Klíčová slova: komparace, nedostatky, omezení způsobilosti, omezení svéprávnosti, opatrovanec, opatrovník, podpůrce, rozhodování, zbavení způsobilosti, zbavení svéprávnosti

Tato bakalářská práce se zabývá problematikou omezování a zbavování způsobilosti k právním úkonům. Cílem práce je identifikace nedostatků těchto institutů v současné právní úpravě, jejich důsledků, a porovnání stávající a nové právní úpravy se zaměřením na změny, které se v nové úpravě nacházejí. Součástí je posouzení, zda jsou tyto změny změnami k lepšímu. Podstatnými v této problematice jsou dospělý člověk, kterému je v případě omezení jeho způsobilosti ustanoven opatrovník, a vztah mezi tímto opatrovníkem a dotčeným jedincem - opatrovancem.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ADAMOVIÁ, K. *Dějiny soukromého práva ve střední Evropě: stručný nástin*. Praha: C.H. Beck, 2001, xi, 136 s. Právnícké učebnice.

BARTOŇKOVÁ, H., ŠIMEK, D. *Andragogika: studijní texty pro distanční studium*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2002. 65 s.

BENEŠ, M. *Andragogika: teoretické základy*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, 216 s. Andragogika.

ELIÁŠ, K. *Občanský zákoník: velký akademický komentář. Úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008. 1. svazek*. Praha: Linde, 2008, 1243 s. Zákony - komentáře.

FIALA, J., KINDL M. A KOL. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, c2009, 2 v.

KADLECOVÁ, M., SCHELLE, K., VESELÁ, R., VLČEK, E., *Dějiny českého soukromého práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, 279 s.

KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo. 2., dopl. a přeprac. vyd.*, Praha: C.H. Beck, 1995, xxii, 386 s. Právnícké učebnice.

MAREČKOVÁ, J., MATIAŠKO, M. *Člověk s duševním postižením a jeho právní jednání: otázka opatrovnictví dospělých*. Praha: Linde, 2010.

NOVÁ, H. *Nesvéprávní - nedostatečná právní ochrana (1.)*. Právo a rodina. 2005, roč. 8, č. 1, s. 24-28.

NOVÁ, H. *Nesvéprávní - nedostatečná právní ochrana (2.)*. Právo a rodina. 2006a, roč. 8, č. 1, s. 25-28.

NOVÁ, H. *Nesvéprávní - nedostatečná právní ochrana (3.)*. Právo a rodina. 2006b, roč. 8, č. 1, s. 24-28.

NOVÁ, H. *Nesvéprávní - nedostatečná právní ochrana (4.)*. Právo a rodina. 2006c, roč. 8, č. 3, s. 25-28.

NOVÁ, H. *Nesvéprávní - nedostatečná právní ochrana (5.)*. Právo a rodina. 2006d, roč. 8, č. 4, s. 25-28.

ŠKÁROVÁ, M. A KOL. *Občanský soudní řád s vysvětlivkami a judikaturou*. 4. aktualizované vyd. podle stavu k 1. 9. 2009. Praha: Linde, 2009, 735 s. Zákony.

ŠVESTKA, J. A KOL. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2008, xvi, 1221 s. Velké komentáře.

ŠVESTKA, J. A KOL. *Občanský zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2009, xxi, 1373 s. Velké komentáře.

Legislativní dokumenty

Důvodová zpráva: Nový občanský zákoník ze dne 3. února 2012. In: <http://obcanskyzakonik.justice.cz>. Praha, 2012. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/DZ_NOZ_89_%202012_Sb.pdf

Nález ÚS sp. z. IV. ÚS 3102/08: *K volebnímu právu osob omezených či zbavených způsobilosti k právním úkonům*. In: Sběrka nálezů a usnesení. 2010. Dostupné z: <http://nalus.usoud.cz/Search/ResultDetail.aspx?id=66800&pos=3&cnt=3&typ=result>

Návrh občanského zákoníku – verze 03. 06. 2007. 2007. Dostupné z: http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/2011/OZ_s_DZ_verze_2007.06.03.pdf

946/1811 sb.z.s. *OBEČNÝ ZÁKONÍK OBČANSKÝ* ze dne 1. června 1811 ve znění předpisů jej měnících a doplňujících ke dni 1. 1. 1925. 1811. Dostupné z: http://www.vakobobri.cz/e107_files/public/agbg_1933.pdf

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád. In: Sbírka zákonů. 1963

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník. In: Sbírka zákonů. 1964.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. In: Sbírka zákonů. 2012.

Internetové zdroje

GIGALOVÁ, Veronika a František ZNEBEJÁNEK. Paradigmata andragogiky. In: *SOCIOLOGICA – ANDRAGOGICA 2008: Věda, výuka a vzdělávání*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008, s. 15-26.

ISBN 978-80-244-2199-5. Dostupné z:

http://www.upol.cz/fileadmin/user_upload/Veda/AUPO/SociologicaAndragogica2008.pdf

MATĚJKA, F. *Ústavní soud: „Volit mohou i nesvéprávní“*. Já myslím, že by neměli. In: Blog.iDNES.cz [online]. 2010 [cit. 2012-06-22]. Dostupné z: <http://frantisekmatejka.blog.idnes.cz/c/147854/Ustavni-soud-Volit-mohou-i-nesvepravni-Ja-myslim-ze-by-nemeli.html>

MENTAL DISABILITY ADVOCACY CENTER. *Opatrovnictví a lidská práva v České republice: Analýza právní úpravy a politiky v oblasti opatrovnictví*. MDAC, 2007, 79 s. ISBN 978-963-87395-9-9. Dostupné z: <http://www.reformaopatrovnictvi.cz/data/MDAC%20report%20on%20guardianship%20czech%20republic.pdf>

NOVÁ, Hana. *Desatero práv a povinností opatrovníka*. Dostupné z: www.samostatnost.cz/material/.../2_x_desatero_pro_Linde.doc

Ombudsman rozhodl: Umístění člověka do ústavu musí schválit soud. In: Liga lidských práv [online]. 2011 [cit. 2012-06-24]. Dostupné z: <http://llp.cz/2011/10/ombudsman-rozhodl-umisteni-cloveka-do-ustavu-musi-schvalit-soud/>

ŠŤASTNÝ, J. *Pětadvacet tisíc Čechů nesmí volit. Ústavní soud jim dal šanci.* IDNES.cz [online]. 11. srpna 2010. 2010 [cit. 2012-06-21]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/petadvacet-tisic-cechu-nesmi-volit-ustavni-soud-jim-dal-sanci-pt6-/domaci.aspx?c=A100811_172347_domaci_js

Ústavní soud kritizuje institut zbavení způsobilosti k právním úkonům. In: ReformaOpatrovnictvi.cz [online]. 16.9.2009. 2009 [cit. 2012-06-21]. Dostupné z: <http://www.reformaopatrovnictvi.cz/aktuality/ustavni-soud-kritizuje-institut-zbaveni-zpusobilosti-k-pravnim-ukonum-48.html>

ZAHUMENSKÝ, D., FIALA, J. MENTAL DISABILITY ADVOCACY CENTER. *Rozhodování osob s duševní poruchou: zásady pro poskytování asistence: Systémové doporučení Ligy lidských práv č. 6.* MDAC, 2008.

Dostupné z:

<http://www.reformaopatrovnictvi.cz/data/Systemove%20doporuceni%20LIGY%20k%20opatrovnictvi.pdf>